

حفاظت گنجینه‌های مان میاگوپا، بنیاد گتی

موزه گتی در کالیفرنیا پس از وداع با گذشته آزاد خود اکنون پای بند تعهد دیگری است. عدم تملک آثار مشکوک و تعهد به حفاظت میراث تاریخی جهانی

مارک روز

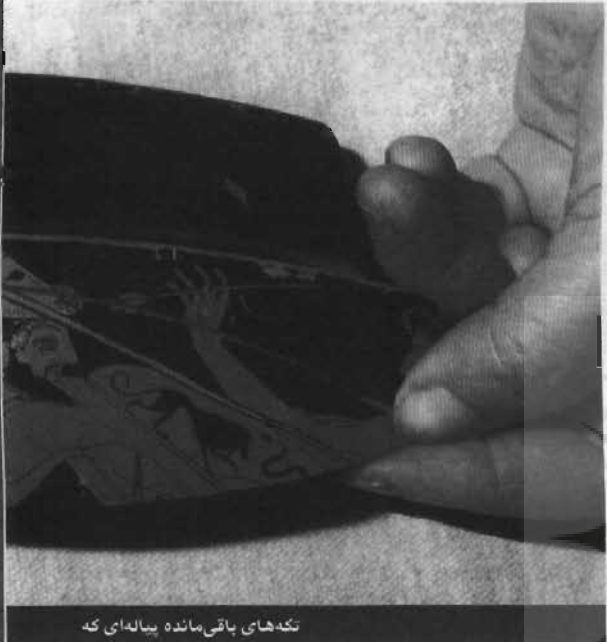
سرمدبیر مجله باستان‌شناسی

ماریون ترو مدیر بخش آثار قدیمی موزه معتبر پل گتی، در میان مخاطبان کنفرانسی در ویترو (ایتالیا) نشسته بود که یک مقام بلندپایه میراث ایتالیا به بیان ادعای مالکیت یک اثر تاریخی پرداخت. این اثر ارزشمند موزه، فنجان متعلق به قرن پنجم قبل از میلاد بود که در ناحیه قدیمی لاتیوم از چرویتتری سرقت شده بود. این فنجان که با تصاویر صحنه‌های جنگ ترویا تزیین شده و به kylix شهرت دارد، دارنده امضای یوفرونیوس سفالگر و اونیسیموس نقاش است.

سرقت در ۱۹۹۷ اتفاق افتاده بود. دو سال بعد در پنجم فوریه ۱۹۹۹، ترو موفق شد سه اثر قدیمی از جمله kylix را به ایتالیا بازگرداند. هر سه اثر ربوده شده به مجموعه پنج‌هزار قطعه‌ای گتی در مایلیو کالیفرنیا راه پیدا کرده بودند. یکی از آنها در ۱۹۸۲ از یک دلال اروپایی خریداری شده بود که ادعا کرده بود این اثر مدت زمان زیادی در انگلستان بوده است. درحقیقت این اثر در ۱۹۵۸ به‌عنوان بخشی از یک مجموعه خصوصی در ایتالیا به ثبت رسیده بود. آخرین اثر، سر یک جوان، از سوی مجموعه‌داران، نیویورکی لارنس و باربارا فلاشین بازگردانده شد. این اثر از اثار آثار حفاری شده در ونوسا سرقت شده بود. ماریون ترو با اشتغال به کار در مؤسسه گتی در سال ۱۹۸۶ تولید پنج‌هزار اثر آنتیک و مجموعه میراثی غنی را برعهده داشته است. تا آن زمان، گتی به خاطر تملک آثار باستانی با انتقاد روبه‌رو بوده است.

در ۱۹۸۸ دلال آمریکایی پگ گلدبرگ مخفیانه به گتی پیشنهاد داد تا موزاییک بیزانسی متعلق به قرن ششم را که از کلیسای P.K. قبرس ربوده شده بود را در ازای بیست میلیون دلار خریداری کند. ترو این پیشنهاد را رد کرده و موضوع را به رئیس بخش آثار باستانی قبرس گزارش داد. در نهایت موزاییک به قبرس بازگردانده شد. به رغم این اقدام تا همین اواخر یعنی سال ۱۹۹۴ نیز مورای مک کله‌لان از دانشگاه بوستون گتی را به دلیل «عدم رعایت» کد اخلاقی اتحادیه موزه‌های آمریکا سرزنش کرد.

یکی از خجالت‌آورترین میراث گذشته گتی مجسمه یک کوروس، جوانی عربی، ظاهراً متعلق به قرن ششم قبل از میلاد است. این اثر در ۱۹۸۳ از یک دلال سوئیسی به مبلغ هفت تا نه میلیون دلار خریداری شده است. نامه همراه این مجسمه

تکه‌های باقی‌مانده پیلای که

ظاهراً توسط محقق آلمانی ارنست لانگ لاتز در ۱۹۵۲ نوشته شده و اثر در مجموعه‌ای سوئیسی قرار داشته است. این نامه جعلی است، زیرا روی کارت پستی نوشته شده که به دهه ۷۰ تعلق دارد. در ۱۹۹۰ یک کارشناس تاریخ هنر به شباهت مجسمه کوروس موزه گتی با نیم‌تنه‌ای اشاره کرد که ادعا می‌شد در رم در ۱۹۸۵ توسط یک جاعل ایتالیایی ساخته شده است. موزه گتی این نیم‌تنه را بررسی کرد، اما نتوانست اصل بودن مجسمه را تعیین کند. این ابهام تا به امروز باقی است.

پرهیز از دعاوی قضایی پرهزینه

در ۱۹۹۵ با بروز این مشکلات، ترو از طرف مؤسسه گتی اعلام کرد: که از این پس روش جدیدی اتخاذ و منابع خود را مصروف آن خواهد کرد. او گفت: «نیروهای خود را برای حمایت از طرح‌های تحقیقاتی، آموزشی و حفاظت بین‌المللی که به برگزاری نمایشگاه‌ها و انتشار نشریه و کتاب خواهد انجامید و همچنین به مبادله آثار مهم تاریخی از موزه‌های داخل و خارج از کشور و اعطای وام‌های بلندمدت برای این آثار متمرکز خواهیم کرد.

موزه گتی تغییراتی را نیز در سیاست‌های تملک خود اعلام کرد که ترو این تغییرات را در روزنامه هنر چنین تشریح می‌کند: «اکنون تنها از مجموعه‌های رسمی شناخته شده در دنیا خرید می‌کنیم تا بعد از این موردی با زادگاه نامعین و ثبت نشده نداشته باشیم.»

توافق یا قراری درباره اهدای مجموعه به گتی مطرح نبود.» او در ۱۹۹۶ به روزنامه هنر می‌گوید: «این دقیقاً همان چیزی است که ما می‌خواهیم انجام دهیم.» طبق گفته ترو موزه گتی حتی بعضی از آثاری را که فلاشمن بعد از نمایشگاه ۱۹۹۵ خریداری کرده بود را نپذیرفته است.

حتی اگر توافق قبلی هم وجود نداشت، این مالکیت محدودیت‌های سیاست جدید گتی را نشان می‌داد. آیا همه مجموعه فلاشمن در موزه جای گرفته بود و زادگاه آنها کاملاً مشخص بود؟ مجسمه سر جوانی که ترو آن را بازگرداند به طور قطع زادگاه مشخص داشت.

زیرا از انباری در ونوسا رپوده شده بود. اما این اقدام تنها شروع راهی طولانی است. در تحلیلی افشاگرانه، محققان موزه باستان‌شناسی و انسان‌شناسی - دانشگاه کمبریج دریافتند که محل کشف ۹۲ درصد از آثار فهرست‌شده مشخص نیست و محل و تاریخ ۷۰ درصد آنها در جریان نمایشگاه توسط مردم تعیین شده است.

تنها راه مشروع: استرداد

علی‌رغم این موارد استثنایی، موزه گتی را نمی‌توان در زمره خریداران آزمند آثار تاریخی و هنری قلمداد کرد. از این گذشته ثروت قابل ملاحظه آن باید صرف امور سازنده‌ای مانند حفاظت جایگاه‌های باستانی شود. حتی اگر این موزه مجموعه‌هایی نظیر مجموعه فلاشمن را بپذیرد، حداقل تاریخ ۱۹۹۵ به عنوان نقطه عطف وجود دارد.

همچنین ترو سابقه همکاری در زمینه بازگرداندن آثار هنری را به کشورهای مبدأ دارد. آیا تغییر روش موزه گتی به دیگر موزه‌های آمریکا نیز سرایت کرده است؟ موزه متروپولیتن نیویورک هنوز گنجینه ظروف نقره متعلق به قرن سوم قبل از میلاد را پس نداده است. با وجود شواهد قانع‌کننده‌ای که نشان می‌دهند این ظروف از مورگانیشا در سیسیلی طرقت شده است.

موزه هنرهای زیبای بوستون ادعای سال ۱۹۹۸ مالی را در مورد مجسمه‌های سفالی و همچنین ادعای گواتمالا را برای گلدان‌های مایا رد کرده است.

مأیوس‌کننده‌ترین مورد، ادعای مالکیت موزه A. Sackler هاروارد در اواسط دهه ۹۰ درباره بقایای گلدان و سکه‌های یونانی با گذشته‌های مشکوک بود. این ادعا علی‌رغم سیاست سال ۱۹۷۱ صورت گرفت. که براساس آن هاروارد هرگز آثاری را از طریق «خریدن، ارث یا هدیه گرفتن» نمی‌پذیرفت.

اما این تصویر در همه جا مأیوس‌کننده نیست. برای مثال موزه هنر دنور نعل درگاه چوبی متعلق به مایا را از منطقه ال زودتر در گواتمالا در اواخر ۱۹۹۸ داوطلبانه پس داد.

این اثر متعلق به سال ۶۵۰-۵۵۰ بعد از میلاد بین سال‌های ۱۹۹۶ و ۱۹۹۸ رپوده شد و در ۱۹۷۳ موزه آن را خریداری کرد. لوئیز شارپ سرپرست موزه می‌گوید: «پس جمع‌آوری کلیه اطلاعات درباره مالکیت نعل پس دادن آن کار درستی بود.»

آیا اقدام گتی واکنش به تغییر گرایش‌ها بوده؟ طی سال‌ها، سازمان‌هایی مانند مؤسسه باستان‌شناسی آمریکا در انتقاد از بزرگترین موزه‌ها، مجموعه‌داران و دلان از خود انعطاف نشان داده‌اند.

نظرسنجی‌های عمومی نشان از حمایت قاطعانه جهانی از میراث فرهنگی دارند، درحالی‌که کشورهای صاحب میراث غنی فرهنگی نظیر - ترکیه، ایتالیا، یونان و چین - مراحل بازیگری آثار فرهنگی شاخص خود را از آمریکا شروع

توسط گتی در ۱۹۹۹ به ایتالیا بازگردانده شد.

کرده‌اند. در نتیجه موزه‌ها درباره تملک آثار پرهزینه تجدیدنظر می‌کنند.

اما به گفته ناظران سیاست جدید گتی عیوب و نواقص جدی داشت. ریکاردو اِلِیا در مجله باستان‌شناسی می‌نویسد واژه زادگاه ثبت شده اشاره به تاریخچه مالکیت یک اثر (تاریخچه تصرف و تصاحب) دارد و نباید با زادگاه یا محل تولد آن از نظر تاریخی یعنی محل کشف اشتباه شود.

سیاست جدید موزه گتی درحقیقت به وجود مدرک برای اثبات انتقال قانونی یک اثر از کشور مبدأ نیازی ندارد، گزارش رسمی مالکیت قبل از نوامبر ۱۹۹۵ کافی است. درواقع این سیاست از تصرف آثاری که بعد از این تاریخ سرقت شده یا از طریق قاچاق به دست آمده‌اند جلوگیری می‌کند، در نتیجه موزه می‌تواند آثاری را که قبل از این تاریخ غیرقانونی جابه‌جا شده‌اند تصاحب کند.»

وسوسه مجموعه‌های گرانبها

مهم‌ترین اقدام ترو استرداد مجموعه برنزی سیصد ساله یونانی، رومی و اتروسکان فلاشمن است که در ۱۹۹۶ با قیمتی معادل هشتاد میلیون دلار قیمت‌گذاری شده بود. این مجموعه در سال‌های ۹۵-۱۹۹۴ در موزه گتی و موزه هنر کلیولند به نمایش گذاشته شدند.

آیا انتخاب تاریخ نوامبر ۱۹۹۵ از سوی موزه به خاطر تداوم تصاحب مجموعه فلاشمن بوده است؟ چرا سال ۱۹۷۰ تاریخ تصویب کنوانسیون یونسکو یا ۱۹۸۳ تاریخ اجرای مفاد این کنوانسیون در آمریکا انتخاب نشد؟ ترو می‌گوید: «هیچ

انگیزه‌ای که مرا بر آن داشت تا عملیات را در یونان انجام دهم ضرورت حفظ امنیت بریتانیای کبیر و کل اروپا بود. این اقدامات عبارت بود از انتقال بهترین دانش‌ها از طریق آثار هنری و تاریخی استثنایی.

لرد الکین، سیاستمدار انگلیسی (۱۸۴۱-۱۷۶۶)